

NAKİT

ründe Para, Kredi ve Faiz", *Para, Faiz ve İslâm*, s. 2; Mehmet Erkal, "Madenî Para, Banknot ve Kâğıt Para Mübadelesinde Faiz", *a.e.*, s. 161-169; Bilal Aybakan, *İslâm Hukukunda Borçların İfasi*, İstanbul 1998, s. 72-80, 148-151; R. Savatier, "Paranın Değerden Düşmesi ve Akitlerin Hukukî Durumu" (trc. İzzettin Doğan), *Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi*, VI/9, İstanbul 1972, s. 161-176.

BİLAL AYBAKAN

NAKKÂRE

(نقاره)

Vurmalı bir çalgı.

Sözlükte "vurmak" anlamındaki **nakr** kökünden türeyen **nakkâre**, müzik aletlerini inceleyen ilim adamlarının (organolog) derisi sesliler sınıfının kâse davullar kategorisini oluşturan çalgılar için kullandığı genel bir addir. Araplar vasıtasıyla Endülü's'e, oradan Batı Avrupa'ya geçen nakkâre İspanyolca, Fransızca ve İtalyanca gibi dillerde de kullanılır. Nakkâre kelimesi ayrıca Azerbaycan, Özbekistan, Ermenistan, Pakistan, İran, Hindistan ve Doğu Türkistan'da da görülür. Azerbaycan'daki **nagara** iki derili silindirik küçük davulun adıdır. Aynı çalgıya verilen "goltug davulu" adı Türkiye'de "koltuk davulu" biçiminde yaygınlaşmıştır. Anadolu'da dövme bakırdan veya pişmiş topraktan yapılan bu tür halk müziği çalgılarına **çifte nağra** denmektedir.

Osmanlı mehterhânesinin, yüzüne deri gerilmiş üç vurmalı sazından biri olan nakkâre, yarım küre biçimindeki dövme bakırdan bir gövdenin üzerine deve (veya eşek) derisi gerilerek yapılan küçük bir çift da-

vul olup "zahme" veya "tokmak" adı verilen ahşap çubuklarla çalınır. Kâse de denilebilecek bu davullardan biri diğerine göre daha küçük ve derisi daha incedir. Nakkârenin boyutları için kesin rakam vermek zordur. Ancak çapı için en yaygın ölçünün 25-35 cm. olabileceği söylenir. Derinliği genellikle çapın yarısı kadardır veya daha derindir.

Mehterhâne kullanılan dev kâse davullar "kös" (kûs) adıyla anılır. Küçük kös olarak da nitelenebilecek olan nakkâreyi çalana "nakkârezen" veya "nakkârei" denir. Mehterhâne nevbet düzeninde nakkârezenler zurnazenlerin yanında bağdaş kurmuş vaziyette oturarak çalarlardı. Yürüyüş halinde at üzerinde iseler nakkâreleri eyerlerinin önüne, yaya iseler bir kuşakla bellerine bağlarlardı. Yürüyüşte sol pazu üstüne yerleştirilerek çalınan daha küçük nakkâreler de yapılmıştır. Bu küçük nakkârelerin birine sol eldeki ince çubukla zayıf, diğerine sağ eldeki daha kalın çubukla kuvvetli zamanlar vurulurdu. Küçük nakkâreler bazı dergâhlarda kullanılan ve "nevbe" adı verilen çalgıları andırır. Aynı adla dairenin yanında ikincil bir ritim çalgısı olarak da kullanılmış olan nakkâre eski İstanbul'da açık hava eğlencelerinde, özellikle düğünlerde çalan "mehter-i birün" adlı müzik takımının başlıca ritim sazıydı.

Tarikat toplantılarında ve özellikle Mevlî müzikisinde önemli bir yeri bulunan nakkâreye Mevlî dergâhlarında kudüm adı verilmiştir. Evliya Çelebi'nin, *Seyahatnâme*'sinde dinî törenlerde çalınan sazlar içerisinde sık sık nakkâreden bahsetmesinin yanı sıra XVII. yüzyıl ortalarında yetişmiş nakkârezen Ali Çelebi, Sâdık Çelebi ve Üsküdarlı Sâlih Çelebi gibi kudümzenlerden söz etmesi, kudüm ve nakkâre adlarının aynı çalgının farklı çevrelerdeki isimleri olduğunun bir delili sayılmalıdır (bk. KUDÜM).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 636; IV, 355; VIII, 771; IX, 413; X, 428-429; Mahmut Ragıp Gazimihal, *Musiki Sözlüğü*, İstanbul 1961, s. 174-175; Haydar Sanal, *Mehter Musikisi*, İstanbul 1964, s. 83-85; Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş: Türklerde Devlet ve Ordu Mehteri*, Ankara 1987, VIII, 238-266; Stanley Sadie, *Grove Dictionary of Musical Instruments*, London 1995, II, 739-742, 747-749; Habib Hasan Touma, *La musique arabe*, Paris 1996, s. 109; D. Franke, *Museum des Institutes für Geschichte der Arabisch-Islamischen Wissenschaften*, Frankfurt 2000, s. 241-243; M. Rizâ Dervîşi, *Dâ'iretü'l-Ma'ârif-i Sâzhâ-yi İrân*, Tahran 1384 hş., II, 233-414; H. Usbeck, "Türklerde Musikî Aletleri", *MM*, sy. 254 (1970), s. 28.

FİKRET KARAKAYA

NAKKÂREHÂNE

(نقاره خانه)

XIX. yüzyıla kadar Türk ve İslâm devletlerinin teşkilâtlarında yer alan bando takımlarına verilen isimlerden biri (bk. MEHTER).

NAKKAŞ

(النقاش)

Çeşitli maddeler üzerine resim ve süsleme yapan sanatkar, ressam, işlemeci.

Sözlükte "birden fazla renkte boyamak, iğne veya özel aletlerle işleme yaparak süslemek" anlamındaki **nakş** kökünden türeyen **nakkâş** bu işi meslek edinenlere verilen unvandır. Bu unvan aslında hakkâk, oymacı, tezhip ustası gibi sanatçıları da içermekle birlikte tarihte daha çok "ressam, minyatür ressamı" mânasında kullanılmış, bez ve kumaş üzerine iğneyle işleme yapanlara, motif nakşedenlere de **nakşbend** denilmiştir. Nakkaş kelimesi, daha çok minyatür ressamları için kullanılmaya başlandığı Emevî sonrası dönemlerde kitap sanatındaki müzehhip, siyahkalem, musavvir, şebihnüvis, meclisnüvis, cetvelkeş, renkzen ve tarrâh gibi değişik işler yapanların tamamını kapsamına almıştır. Bununla beraber genellikle minyatürcülere **musavvir**, tezhip yapanlara **müzehhib** ve boyasız çalışma yapanlara **tarrâh** adı verilmiştir.

Nakış kelimesi, ilk dönem İslâm kaynaklarında mühür olarak kullanılan "yüzük üzerindeki yazı ve resimler" anlamında geçmektedir. Kettânî'ye göre Hz. Peygamber'in yüzüğünün nakışı hakkındaki rivayetler Medine'de o dönemde bir nakkaşın varlığını göstermektedir (*et-Terâtibü'l-idâriyye*, II, 292). Kaynaklarda nakkaşlara üzerinde çalıştığı materyal veya eşyaya göre "nakkâşü'l-fidda, nakkâşü'z-zeheb, nakkâşü's-sikke, nakkâşü'l-hicâre" gibi adlar verilmiştir. Meselâ müzikşinas İbn Süreyc'in mugannî damadı Ebû Mes'ûd Saîd'in aynı zamanda nakkaş olduğu ve Ebûkubeyste taştan tencere (büreme) yaptığı rivayet edilir (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, V, 70; Safe-dî, XV, 261). Eş'arî kelâmcısı Ebû Ca'fer Muhammed es-Sülemî de "nakkâşü'l-fidda" idi (Hatîb, I, 325; İbnü'l-Cevzî, VII, 151). Mugire b. Şu'be'nin İrânlı Mecûsî kökenli kölesi Ebû Lü'lü'n demircilik ve marangozluk yanında nakkaşlık da yaptığı riva-

Sultan III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününde nakkârezenler (*Sumnâme-i Vehbî*, TSMK, III. Ahmed, nr. 3593, vr. 116'dan detay)

